

Toponímia nordcatalana i vandalisme onomàstic

Renada Laura Portet, professora jubilada i membre de la Société Française d'Onomastique i la Societat d'Onomàstica catalana

Renada Laura Portet a casa seva, a Perpinyà, el 4 de desembre de 2011.
Foto: Maria Eugènia Perea Virgili.

Els noms en la vida quotidiana. Com es presenta la situació a l'anomenada «Catalunya del Nord»

A l'espai català de l'Estat francès, tota la toponomàstica s'havia fossilitzat, històricament, en català. Així quedava, sense gaire alteracions, en el cadastre napoleònic (encara que amb grafia adaptada a la fonètica francesa) i el català, en la seua variant rossellonesa, s'havia mantingut també, fins fa poc (una cinquantena d'anys) en el parlar de cada dia, a tots els pobles del Rosselló.

Però: quina salvaguarda se'n fa i se n'ha fet? A hores d'ara: es tracta d'una destrossa que quedarà irremeiable. I tant més que la culpa —sense entrar en òptiques històrico-polítiques bé prou sabudes—, la culpa no la té la sola diglòssia en què ens ha posat el jacobinisme francès. Diglòssia fins i tot doble a les nostres comarques, d'una part entre el català central i la variant rossellonesa (fruit de l'evolució històricament normal de la llengua) i, d'altra part, la diglòssia, políticament imposada aquesta, entre el català i el francès. Però ni tan sols això. L'irremeiable, a hores d'ara, s'està complint quan sorgeixen, devers la

catalana i nàstic

nostra toponímia, uns entrebancs imbecils i... fatals de part de certes autoritats municipals que ens rebutgen les formes correctes o les correccions que els proposem. Se'n resulta una destrossa del patrimoni onomàstic que s'equipara amb un vandalisme oficial, d'Estat, que arriba, a vegades, fins al punt d'afectar l'arquitectura urbana. I això no és tot. Perquè a aquest treball de destrucció s'hi afanyen, també, certs autodidactes i, pitjor, alguns catedràtics amb unes errades que, fetes per ells, són sacrosantes. No s'hi pot tocar. Sacrilegi.

Tanmateix les coses podrien arreglar-se si s'acceptessin les explicacions idònies dels especialistes. Hem dit: «especialistes». Com s'ha d'entendre? Un dia, el Dr. Ferdinand Pradal, director del CNRS de Toulouse, em va dir: *Dans toutes les disciplines, on peut admettre des amateurs, même en archéologie s'ils sont bien encadrés, exceptée une: la vôtre. En onomastique, seuls les onomasticiens peuvent et doivent s'en occuper (j'entends, par onomasticiens: les linguistes spécialisés en philologie...)* En onomàstica, doncs, si ens referim a aquella veu «autoritzada», hi cal una especialització específica en

filologia. I vet aquí on la pota fa més mal. Perquè, a hores d'ara, i fa una colla d'anys, la filologia no existeix més, com a assignatura integral, en els estudis «superiors» d'idiomes, com abans existia. Sols s'ha quedat un vague *mòdul* (així anomenat) de lingüística amb uns detallets bàsics de fonologia (res de fonètica científica!), un poc de gramàtica (morfològica, no «històrica»!) i res més. De manera que, avui dia, a casa nostra, hi ha més «amateurs» diletants que no pas onomasticians en el sentit del Dr. Pradal. I en resulta que els treballs no presenten res més de segur, fiable, científic.

Clar que, pel que fa a la toponomàstica, la filologia no ho abraça tot i una pluridisciplinarietat és indispensable (amb arqueòlegs, historiadors i geògrafs) però simplement com a ajut, no com a autoritat essencial. En els camins de la toponímia, tan embussats de brossa, malesa i parany, les paraules del Dr. Pradal em valen de viàtic i els poso ara com a postulat per a seguir endavant.

Anem al gra. Les errades d'alguns catedràtics, hem dit. Llàstima que em calgui fer breu perquè n'hi ha més d'una. Ens pararem, per començar,

a un odònim perpinyanès: «La plaça Laborie» que, fins a la revisió dels noms de carrer, s'havia mantingut en aquesta forma al rètol, com si fos un antropònim homenatjant un il·lustre desaparegut: un tal Laborie. Al segle XIII, aquest espai era documentat *Bocayria, Boqueria* (Alart, Vidal) en tota coherència ja que es troba en un indret que, en aquells temps, estava dedicat als queviures. Al costat s'hi trobava el *Macell menor* i la *Gallineria* amb la *Barra* on, entre dos pilars dels porxos, hi havia una barra de ferro on es penjaven les gallines i tot l'aviram. Fins fa molt poc, es podia encara veure aquella barra de ferro, bastant rovellada evidentment, però sencera.

De: *La Boqueria* (en català, s. XIII) fins a *Laborie* (amb fonologia francesa, s. XX), l'evolució fonètica és de les més «clàssiques»:

- sonorització de l'oclusiva sorda intervocàlica: <la bogueria
- a final àtona = ∅
- emmudiment de la sonora intervocàlica: < la bo(h)eria <boeria
- caiguda de la vocal «d'avant» -e- : < la bo(e)ri >bori

A la Catalunya Nord, els topònims solen aparèixer en les dues llengües: català i francès.
Foto: Maria Eugènia Perea Virgili.

- aglutinació de l'article: < *Labori*
- i, amb la francesització, amuïssement de la *ø* final < *Labori(e)*.

Malauradament, a una tesi de tercer cicle dirigida pel catedràtic del moment (bon foneticista però que no comprovava les recerques d'arxiu dels seus deixebles), l'estudiant no va fer tota la investigació documental deguda i es va parar a unes atestacions tardanes (que no valen en recerques toponomàstiques):

- *Plassa de la Boheria* (H. Aragon, 1448),
- *Carrer de La Boria* (Vidal, 1649),
- *Plassa de la Boueria, de la Bouria* (Vidal, s. XVII).

La tesi va sortir aprovada i l'odònim (amb la *o* tancada rossellonesa pronunciada en *u*), va quedar identificat com a Plaça dels bous, entès com a una

mena de firal de bous que mai no ha estat ni va poder ser ja que es tracta, no d'una «plaça» oficial de l'arquitectura urbana sinó simplement d'un minúscul espai determinat per la confluència de dos carrers (ni hi cabria un petit ramat de cabres!) Aquesta errada s'havia enfortit també dels «treballs» d'un erudit rossellonès, arxiver benèvol, no lingüista, que fou el primer a declarar com a «Plaça dels bous» aquella antiga i ben catalana «Boqueria»!

I ara, aquesta incongruència de «Plaça dels bous» queda tan encabida en les mentalitats que, a la revisió dels noms de carrers de Perpinyà, quan una servidora (l'única onomastociana de la «comissió»), va explicar que, al segle XIII, el topònim era ben atestat: La Boqueria, un de la comissió (que feia de «president!») es va exclamar: *això sí que és fort: ens vols fer posar una cosa que no existeix: la Boqueria?, i què és això, i què vol dir?! Heus ací el nivell!* Diré: nivell de grau «zero» (amb citació de la fórmula emprada pel nostre tan admirat i estimat Dr. Badia, al Congrés d'Estrasburg, 1968).

Amb aquell nivell pel que fa a la ciència onomàstica a Perpinyà, aquella asenada de «Plaça dels bous» fa ara patxoca, a l'indret mateix, sobre una gran placa de ferro clavada al terra, amb el ple d'explicacions imbècils que es poden llegir en les tres llengües: català, francès, anglès.

I impossible de rectificar! La cosa arriba a vegades, fins a vandalisme urbà concret com va passar quan, durant dos anys, hi va haver pisos per vendre a una de les cases burgeses d'aquell lloc. Com a publicitat: no van trobar res més escaient que posar cartells amb enormes caps de braus (gegants!) que penjaven a

tots els balcons. En un espai tan reduït, feia basarda! Vaig fer crits d'alerta a l'empresa i a les autoritats. Finalment, el regidor responsable va fer aquell qui ho entenia però: com canviar tot el sistema de les plaques de ferro que, a Perpinyà, a cada cantonada, donen, per als turistes, les «informacions històriques» sobre l'indret? Doncs, ara per ara, aquí estan i aquí quedaran...

A vegades, són els mateixos habitants els qui, posats a votar, rebutgen la forma ortodoxa. Així va passar al poblet de Nils, un caseriu del municipi de Pontellà. Quan s'hi va instal·lar una «Bressola», el director de l'escola va opinar que Nyils, amb la *n* palatal inicial sonava més com a «català». I va fer canviar en aquest sentit la grafia als cartells de senyalització! Sense cap raó històrica ni filològica ja que tenim el topònim ben documentat amb atestacions carolíngies ben clares i evidents per a establir: *sin* com a origen:

- *et Asinilos* (Alart, 982)
- *in Asinilos* (M.H., 982)
- *de Anils* (Alart, 1185)

Hi va haver una reunió del Consell municipal a l'Ajuntament del poble amb concertació col·lectiva de tots els habitants que, preguntats i sentint-se potser ofesos que la *n* inicial simple representés els ases (petits) o rucs (que segurament s'hi criaven a l'edat mitjana), s'estimaren més escollir la forma amb *n* palatal ja que el mot així format podia correspondre, segons el seu parer errat, a: anyells! Cosa impossible, filològicament, ja que sempre manca, a tota la documentació, la *nn* geminada qui, ella, prové de «l'ann c lu» del baix-llatí. Matant els ases per a posar-hi anyells, l'honor del poble quedava incòmode. Però, en nom de la ciència i de

la història patrimonial (i per culpa d'una simple fantasia), es pot admetre un tal engany, que és una transgressió de la veritat? I tan més quan va en contra dels quatre grans especialistes en assumptes de toponímia catalana: Alcover, Moll, Joan Corominas i Alart que sempre han estat d'acord per a escriure Nils amb la simple dental oclusiva inicial!

Per a dir-ho tot, hi té també la culpa, altra vegada, el famós erudit perpinyanès, onomastià diletant, que acabava de publicar un fascicle (no enquadrant) i que, entre les moltes errades o atestacions inútils que s'hi poden veure, hi té posat, ben entès, una *Ny* inicial (a Nils) per a demostrar que era terra d'anyells! (tan encertadament com ja havia demostrat que la «boqueria» era, a Perpinyà, una plaça de bous!!!)

Fins a quan hem de sofrir tals malversacions de falsos «científics»? I si un miracle ocorria? (encara que hi calgui dedicar anys i panys i molta pugna) com va passar, per exemple, amb un dels topònims majors del meu sector d'investigació de tercer cicle universitari: Bao (Rosselló), de pronúncia autòctona paroxitònica (passada, al Rosselló a diftong decreixent) però que Joan Corominas (erradament!, per una vegada), havia fet oxíton, a la manera francesa: Baó!

Tanmateix, a les publicacions del meu treball universitari de tercer cicle [*A la recerca d'una memòria: els noms de lloc del Rosselló*, 1981 (premi Vila de Perpinyà, ed. CeDACC) i *Toponímia rossellonesa* (reedició revisada, 1985, ed. Consell General PO), així com en un estudi presentat a la SFO, a París, en 1988, *Autour de quelques graphies, aberrantes et polémiques, de certains toponymes des Pyrénées-*

Orientales (publicat a la Nouvelle Revue d'Onomastique, n° 15/16, 1990, Paris)], ja una servidora havia corregit aquesta errada, amb les explicacions filològiques idònies, a partir de les atestacions i documentació formals:

- 974: *alodo in Baso* (M.H.)
- 988: *Baso* (Alart)
- 1011: *alodem Basoni* (Alart)
- 1017: *Sancti Stephani in Basso* (M.H.)

Un pot demanar-se com és possible que el Corominas no hagi parat més esment? La culpa, la tenen sempre els mateixos diletants de qui no cal refiar-se!, però en aquest pecat va caure el Corominas que es va refiar d'un autodidacte, el treball (en francès) del qual fou presentat per alguns (que el publicaven, i que no eren lingüistes ni onomasticians) a tall de «Bíblia» infal·lible pel que fa a tota la toponímia nordcatalana. Aquest diletant era mestre d'escola, no llatínia, ni filòleg i, malgrat que sigui català, no va saber reconèixer com a 'bona' la pronúncia correcta dels autòctons! A les seues enquestes a prop dels ancians, a Bao mateix (pronunciat pels autòctons i a tot el Rosselló: Bow, amb diftong decreixent), ell, com a bon mestre primari de la República francesa, avesat a fer respectar l'ortografia «francesa» en tots els dominis, i aviciat a veure el topònim escrit amb *h* Baho (doncs: pronunciat com a oxíton!), ell va decretar que els autòctons tenien *une prononciation défectueuse!*

En dir això, és com anul·lar el seu treball! Perquè, quina validesa pot tenir un treball fet sobre un fonament absolutament errat i que, a més, demostra bé prou que aquell qui el fa no té cap formació com a onomastià?!

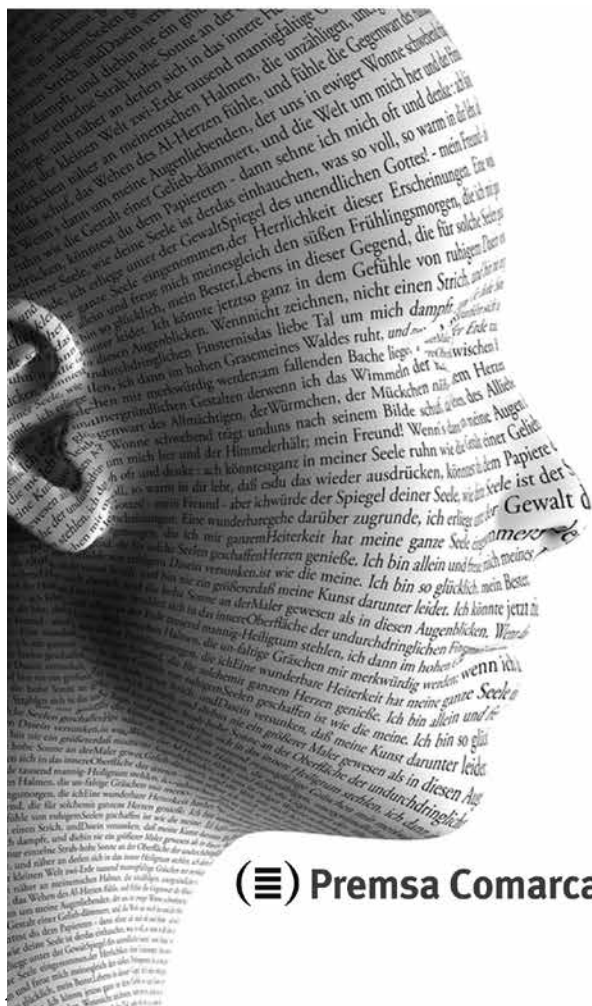
Però, en el cas de Bao, n'hi va

haver dos altres més a anar «lleugers» de formació filològica i formalitat: primer, sempre el nostre arxiver benèvol perpinyanès (de l'asenada de la Plaça dels bous en lloc de la Boqueria). Aquesta vegada, en el seu fascicle (1980), demanava fins i tot que es mantingués la *h* intervocàlica! I, segon, de la Catalunya del Sud: un jove historiador que, amb una sola atestació, la de Basoni, en va tenir prou (sense més demostracions) per a judicar que el poble havia estat creat per un soldat carolingi: de nom Basone!

Totes aquestes errades i divagacions divulgades malgrat la forma correcta que una servidora havia donat i explicat ja el 1973 (en el seu treball de tercer cicle) i publicat, amb molta difusió, els anys 1983, 1985, 1988, 1990. Però, vet aquí que, fa cosa de dos anys, miracle: va sortir el nomenclator de l'IEC amb la forma correcta! Imagineu si en vaig ser, de contenta! La forma incorrecta del topònim havia estat corregida, em van dir, gràcies a un jove rossellonès historiador (genealogista, especialista del s. XVIII, no lingüista ni filòleg –en el sentit del Dr. Pradal–, i

actualment membre de l'IEC).

Molt bé. Albíxeres! Que es degui a aquell (o aquella) qui primer fa el treball cinc vegades publicat (i des de fa trenta anys i vint anys enrere en varies tongades), o a aquell prou espavilat per a saber-ho llegir i aprofitar-se'n, fins sense referències, això no és greu. L'important és que s'aconsegueixi la forma correcta i que els noms de la nostra terra catalana recobrin la dignitat de la forma correctament catalana que és la seva! »

 Premsa Comarcal

El paper és viu

1.028.000 lectors
llegeixen Premsa Comarcal

La proximitat es compra
La proximitat ven

